మూడవ కూర్పు పీఠిక

శ్రీ కొమర్రాజు వేంకట లక్ష్మణరావు పంతులుగారు శ్రీ శివాజీ చరిత్రను ఇప్పటికి రమారమి ముప్పదియైదేండ్ల క్రిందట రచించిరి. అప్పటికి తెలుగులోనేగాక ఇంగ్లీషులో కూడా శివాజీని గూర్చిన యిట్టియుద్గ్రంథము వెలువడి యుండలేదు.

భారతీయులు బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రమునకు జిక్కి పారతంత్ర్యమున బడియుండినందువలన చాలకాలమువరకు బ్రిటీషు ప్రభుభక్తి పాఠములు బోధించు పక్షపాతపు చరిత్రలే రచింపబడుచుండెను గాని, స్వదేశ స్వధర్మములపై నభిమానమును బురికొల్పగల జాతీయచరిత్రలుగాని, మహాపురుషుల జీవిత చరిత్రలు కాని వెలువడకుండెను.

క్రీ. శ. 1905 సం॥ ప్రాంతమున మహారాష్ట్ర వంగ దేశములందు ప్రజలలో విజ్ఞాన వికాసమును, జాతీయ చైతన్యమును కలిగెను. అక్కడ దేశాభిమాన పూరితములైన జాతీయ వాఙ్మయము బయలుదేరెను. దీనినిజూచి శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు ఆంధ్ర భాషలోకూడా అట్టి వాఙ్మయ రచనను ప్రోత్సహింప దలచి విజ్ఞాన చంద్రికామండలిని స్థాపించి అనేక గ్రంథములు ప్రకటించి గొప్పభాషా సేవచేసినారు.

శ్రీ లక్ష్మణరావుగారనేక శాస్త్రగ్రంథములను, చరిత్ర గ్రంథములను ఇతరులచేత రచియింపించుటయేగాక, తాము

కూడా బహుగ్రంథావలోకనము గావించి చరిత్ర పరిశోధనము చేసి అనేక వ్యాసములను, గ్రంథములను రచించినారు. నేను రచించిన హిందూదేశ కథాసంగ్రహమును భారత జాతీయ చరిత్రలోని హిందూమహమ్మదీయ మహాయుగములు ఇప్పటికిని తెలుగులో సుప్రసిద్ధ జాతీయచరిత్రలుగా నున్నవి. నేను మహారాష్ట్ర యుగమునకు [illegible] రచింపదలచి ముందుగా నీ శివాజీ చరిత్రను రచించితి.

ఏకమత్యము లేక పరస్పరకలహములతో పోరాడుకొను వివిధ మహారాష్ట్ర తెగలను ఏకజాతిగా చేసి బలవత్తమైన మొగలాయి సామ్రాజ్యముయొక్క నిరంకుశ ప్రభుత్వమును ధిక్కరించి స్వధర్మము నుద్ధరించి స్వరాజ్యమును స్థాపించిన మహానుభావుడైన శివాజీయొక్క దివ్యచరిత్ర, పారతంత్ర్యము, పాశ్చాత్యవ్యామోహమున బడియున్న భారతీయులను మేల్కొలిపి వారికి స్వధర్మ స్వదేశాభిమానములను గలిగించి స్వరాజ్యకాంక్షను కలిగింపగల జాతీయ ఇతిహాసము. భారతీయ గౌరవమన్న గిట్టని ఆంగ్లచరిత్రకారులు శివాజీనిగూర్చి తెలిసి తెలియని వ్రాతలు వ్రాసి ఆయన గుణశీలములను విమర్శించుచుండిరి; కాని మహారాష్ట్ర దేశమునందా మహాపురుషుని జీవితవిశేషములను గూర్చియు, గుణశీలములను గూర్చియు కవులు గాయకులు చరిత్రకారులు బహుచక్కగా వర్ణించి దేశీయులలో శివాజీ భక్తిని కలిగించిరి. దీని ఫలితముగా మహారాష్ట్రులలో జాతీయ చైతన్యమును, స్వరాజ్యకాంక్షయు కలిగెను.

శ్రీ లక్ష్మణరావు పంతులుగారు సంస్కృతాంధ్రములందు సమగ్రమేగాక, మహారాష్ట్రమునందుగూడ అసమాన పాండిత్యముగలవారగుటచే వారా భాషలోని గ్రంథములన్ని పరిశీలించి శివాజీ చరిత్రను రచించిరి. శివాజీయొక్క గుణశీలములను గూర్చి యాంగ్లేయ గ్రంథకారులు చేయు విమర్శనములెల్ల ఖండించి ఆతడు స్వధర్మరక్షణ మొనర్చి స్వరాజ్యము స్థాపించి, దేశము నుద్ధరించిన మహానుభావుడను విషయమును చక్కగా నిరూపించిరి. శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు సమగ్రమైన మహారాష్ట్ర దేశచరిత్రనుగూడ రచింపదలచిరి గాని దురదృష్టవశమున వారి కోరిక యెన్నైన నిండక పూర్వమే 1923 లో స్వర్గస్థులైరి.

శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు చనిపోయినపిదప మహారాష్ట్ర దేశమున జరిగిన చరిత్ర పరిశోధనలను పరిశీలించి, తెలుగున నట్టి యుద్గ్రంథమును రచించినవారు లేకపోయిరి. తెలుగులోనే కాదు— ఇంగ్లీషులో సైతము మొన్న మొన్నటి వరకు నట్టి గ్రంథము వెలువడ లేదనియే చెప్పవచ్చును. ఇటీవల శ్రీ గోవిందసఖారాం సర్దేశాయి గారట్టి చరిత్ర నొకదాని నింగ్లీషులో రచించినారు. కేవలము మహారాష్ట్ర భాషలోనేగాక - పారసీ పోర్చుగీసు, డచ్చి, ఫ్రెంచి భాషలలోగూడా మహారాష్ట్ర చరిత్రకు పనికివచ్చు విషయము లున్నవి. వాని నెల్ల తరచి యొక సమగ్ర గ్రంథము వెలువడ వలసి యున్నది. ఇటీవల ప్రకటింపబడిన చరిత్రలలో శివాజీ జీవితమును గూర్చి కొన్ని విశేషములును, నూతనాంశములును కనబడుచున్నను

శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు శివాజీ జీవితమును గూర్చి వ్రాసిన ప్రధానాంశములందుగాని, శివాజీ గుణశీలములను గూర్చి చేసిన చర్చలయందుగాని, వారు గావించిన సిద్ధాంతములందు గాని, ఎట్టి మార్పులను చేయవలసిన ఆగత్యము కనుపడుటలేదు. అందువలన శ్రీ లక్ష్మణరావు పంతులుగారి చరిత్ర యిప్పటికిని ప్రమాణ గ్రంథముగానే ఎంచ వలసియున్నది.

శివాజీ తన జీవితమెల్ల స్వధర్మ స్వదేశముల నుద్ధరించుటకే ధారవోసెను. ఆతడెన్ని దిగ్విజయములను చేసినను అవి కేవలము పరరాజ్యముల నాక్రమించి సామ్రాజ్యమును స్థాపించుటకుగాక, స్వదేశమునుండి మ్లేచ్ఛులను వెడలించి స్వధర్మమును స్థాపించుటకే యెల్ల చేసెనని తెలియగలదు. అతను దాదాజీ నరసప్రభువునకు 1645 లో వ్రాసిన లేఖయందు "హైందవీ స్వరాజ్య"మను పదమును పలుమారు వాడియుండుట వలన దానిని స్థాపించుటయే యతని యుద్దేశమను సంగతి వెల్లడి యగుచున్నది. శివాజీయ ఆధ్యాత్మిక చింత మెండుగా నుండెను. ఆతడే దిగ్విజయమున కేగినను ఆయా ప్రాంతముల దలి దివ్యస్థలముల నెల్ల దర్శించి, అచ్చటి దైవముల నారాధించుచుండెను. శ్రీశైలమునందతడు కొంతకాలముండి మల్లికార్జును నర్చించెను. అప్పుడతడు ధ్యాన నిష్ఠయందు మునిగి యుండగా నా సమాధినుండి యాతనిని మేలుకొలుపుటయే దుస్తరమయ్యెను. శివాజీ రామదాస స్వామికి శిష్యుడై తన రాజ్యమునెల్ల ఆయనకు ధారవోసినాడు. ఆయన యాజ్ఞలనెల్ల శిరసావహించి హిందూమత ధర్మములను రక్షింపసాగెను. హిందూమత ధర్మములకు ముసల్మానులవలన నెట్టి ఇక్కట్టులు

కలుగుటకును శివాజీ సహింపకుండెను. అయితే మహమ్మదీయులు తమ మతధర్మముల ప్రకారము జీవించుట కతడెట్టి యాటంకములను గలిగింపలేదు. మహమ్మదీయ మతమును గాని, మహమ్మదీయులనుగాని అతడు ద్వేషించి యెరుగడు. శివాజీకి హిందూ మహమ్మదీయ మహాత్ములయందును, దివ్యస్థలములందును సమానగౌరవముండెను. రాయగడమున నతడు జగదీశ్వరాలయమును నిర్మించుటయె గాక, ముసల్మానుల కొరకొక మశీదును గూడ నిర్మించెను. కెల్సీ కాపురస్థుడైన బావాయాకత్ అను ముసల్మాను మహాత్ముని దివ్యస్థలమునకు శివాజీ యిచ్చిన జాగీరు లిప్పటికినిఉన్నవి. శివాజీరాజ్యమునందు చాలమంది మహమ్మదీయు లుండిరి. ఆతనిపరిపాలనమున వారు సుఖముగా జీవించుచుండిరి. చాలమందిమహమ్మదీయుల కతడుద్యోగము లిచ్చెను. వారును ఆతనియందు భక్తివిశ్వాసములు కలిగి యుండిరి. ఆతని యాంతరంగికకార్యదర్శి(ముష్షి)యైన ముల్లా హైదరు ఆతనికెంతో విశ్వాసపాత్రుడుగనుండెను. ఇట్లే ఆతని యాంతరంగిక భృత్యుడైన మదారీ మెహతర్ అను మహమ్మదీయుడు శివాజీ ఆగ్రాకోటనుంచి తప్పించుకొని వచ్చుటలో. సహాయముచేసెను. శివాజీకొలువునందు దౌలతు ఖాను సిద్దీలను మహమ్మదీయులు నావికాదళాధి పతులుగా నుండిరి.

శివాజీ స్థాపించిన ప్రభుత్వవిధానము అష్టప్రధానుల ప్రభుత్వమని చరిత్ర ప్రసిద్ధమైనది. అతడు రాజ్యవ్యవహారములనెల్ల ఎనిమిది శాఖలుగాజేసి ప్రతిశాఖను నిర్వహించుటలో తనకు సహాయముచేయుట కొకొక్కమంత్రి నేర్పర

చెను. న్యాయాధీశుడు తప్ప,తక్కిన మంత్రులందరును యుద్ధ సమయములందు సేనాధిపతులుగాకూడ నుండిరి. ఈ మంత్రులలో ముఖ్యునికి పేష్వాయని పేరు. శివాజీ కాలములో వీరందరును భయభక్తులతో మెలగుచుండిరిగాని, ఆయన అనంతరము పేష్వా బలవంతుడై తానే దేశపరిపాలకుడయ్యెను. తరువాత చాల కాలమువరకును మహారాష్ట్ర రాజ్యములందెల్ల ఈ అష్టప్రధానుల పద్ధతి ప్రకారమే ప్రభుత్వ వ్యవహారములు జరుగుచుండెను.

తుంగభద్రానదీతీరమున విజయనగరమును రాజధానిగా దక్షిణ హిందూదేశమునెల్ల ఏకచ్ఛత్రముగాబరిపాలించిన ఆంధ్ర చక్రవర్తులు స్థాపించిన ప్రభుత్వవిధానమునే శివాజీ గ్రహించి దానిని కొన్ని మార్పులతో అష్టప్రధానుల ప్రభుత్వపద్ధతిగా జేసెనని శ్రీ లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకు మహాశయుడు 31-3-1918 వ తేదీన చెన్నపట్టణమున గోఖలే హాలులో నుపన్యసించుచు స్పష్టముగా చెప్పియున్నాడు.

విజయనగర చక్రవర్తుల ప్రభుత్వ పద్ధతులు వారు కొత్తగా నిర్మించినట్టివి కావు. అవి చాలవరకు పూర్వకాలము నాటిహిందూరాజనీతి శాస్త్రములందు వివరింపబడిన రాజధర్మముల ననుసరించి నిర్మింపబడినవే. ఈ ప్రభుత్వపద్ధతి శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారు తమ ఆముక్తమాల్యదలో వర్ణించియున్నారు. ఈ పరిపాలనావిధానమునందు విజయనగర చక్రవర్తులకు గూడా ఐదారుగురు మంత్రులుండిరి. అందులో ముఖ్యుని సర్వశిరః ప్రధాని యనుచుండిరి. ప్రభుత్వము వివిధ శాఖ

లుగా విభజింపబడి చక్కగా నిర్వహింపబడు చుండెను. అయితే ఇందులో కొన్ని లోపములుండెను. విజయనగర సామ్రాజ్యమునందలి యుద్యోగులకు గొప్పగొప్ప మాన్య ములు జాగీరు నిచ్చుచుండిరి. వారు వివిధ రాజ్యభాగములకు ప్రభువులై కోటలు గట్టుకొని బలవంతులై తుదకు చక్రవర్తి యధికారమునే ధిక్కరించి స్వతంత్రులైరి. శివాజీ తన యుద్యోగులకు రొక్కపు జీతములనే ఇచ్చుచుండెనుగాని జాగీరులు రాజ్యములు నివ్వలేదు. మొగలాయి రాజ్యము నందువలె భూములను గుత్తకిచ్చు పద్ధతి, పన్నులు ఇజారా కిచ్చు పద్ధతి అవలంబింపక ప్రభుత్వాదాయమును వసూలు చేయు జమీందారులను అదుపు ఆజ్ఞలలో నుంచెను.

శివాజీ కాలమున ఉద్యోగములు వంశపారంపర్యంగా గాక, వారి శక్తి సామర్థ్యములనుబట్టి యొసగబడుచుండెను. దేశములో శాంతి భద్రతలను గాపాడు కార్యమును, న్యాయపరిపాలనా వ్యవహారములను, గ్రామ పంచాయతుల వశము చేయబడెను. దేశరక్షణము కొరకు స్థలదుర్గములును జలదుర్గములును నిర్మింపబడెను. అందుకొరకు గొప్ప కట్టు బాటులకు లోబరుపబడిన గొప్ప సైనికదళమును, నౌకాదళ మును గూడ నిర్మింపబడెను. సముద్ర వ్యాపారమునకు వీలు కలిగింపబడెను.

శివాజీకి ధర్మశాస్త్రములందు, మత ధర్మములందు గౌరవ మున్నను పూర్వాచారములు గాని, మత విశ్వాస ములుగాని, రాజ్యపరిపాలనకుగాని, దేశక్షేమమునకుగాని అడ్డు వచ్చుట కిష్టపడక అవసరమైనప్పుడు వానిని నిర్భయముగా

తృణీకరించి సంస్కరించుచుండెను. దేశరక్షణమునకు, వాణిజ్యమునకు నౌకాదళ మావశ్యకమై నందువలన సముద్రయానము చేయగూడదని పూర్వాచారపరాయణులు చేయు నిషేధము నతడు తృణీకరించెను. దేశము మ్లేచ్ఛాక్రాంతమైన స్థితిలో బలవంతముగా నితర మతములందు గలుపుకొనబడిన హిందువులు వర్ణభ్రష్టులుగ పరిగణింప బడుట యన్యాయమని యెంచి, శివాజీ వారికి ప్రాయశ్చిత్తములు జేయించి, మరల హిందూ ధర్మమునందు గలుపుకొనునట్లు చేసెను.

మొగలాయి సామ్రాజ్యమునందు పారసీభాష రాజభాషగా నున్నందువలన, హిందువులాభాషనభ్యసించి స్వదేశవేష భాషలందభిమానమును విడనాడి మొగలాయి నాగరికతకు దాసు లగుచున్నారని శివాజీ గ్రహించి, తన రాజ్యమునందు పారసీభాషకు బదులుగా దేశభాషయైన మహారాష్ట్రభాషను రాజభాషగా జేసెను. అంతేగాక- దేశభాషలకెల్ల జననియైన సంస్కృతమునకు విశేషగౌరవము నిచ్చి రాజ్యవ్యవహారమునందుపయోగించు పరిభాషనెల్ల సంస్కృత పదములతోనే నిర్మించి, అట్టి పారిభాషిక పదములుగల రాజవ్యవహారకోశమను నొక సంస్కృత నిఘంటువును నిర్మించెను.

శివాజీ యొక్క సైనికవ్యవస్థయు, యుద్ధపద్ధతియు చాల కట్టుదిట్టములకు లోబడినదై భారత దేశచరిత్రలో ప్రసిద్ధికెక్కినది. శివాజీసైనికులెల్లరు క్రమశిక్షణలనంది గొప్ప సేనాధిపతులచే నడపబడుచుండిరి. వారి శక్తిసామర్థ్యములను

బట్టి వారికి ప్రోత్సాహమొసగబడుచుండెను. ప్రతిసంవత్సరము నవరాత్రి యుత్సవములందు రాజసభలో వారివారి యోగ్యతలను బట్టి సమ్మానములు జరుగుచుండును. శివాజీ సైనికులును, సేనాధిపతులును యుద్ధమునందు శౌర్యధైర్యములను జూపుటయేగాక, నీతి మత ధర్మములందు నిరతిని కలిగి ప్రవర్తింపవలసి యుండిరి. యుద్ధములందుగాని, దండయాత్రలందుగాని స్త్రీలకు, పిల్లలకు బ్రాహ్మణులకు గోవులకును వ్యవసాయకులకును ఎట్టి హానియు చేయరాదని శివాజీ శాసించెను.

శివాజీ కాలమున యుద్ధానంతరము జయింపబడిన శత్రు సైన్యముల, వసువాహనములను విజేతలు తీసికొను నాచార ముండుటయేగాక, శత్రుదుర్గములపైన, నగరములపైన దండయాత్రలుచేసి, కొల్లగొను నాచారముకూడ ఉండెను. ఈ విషయమున శివాజీని నిందించిన ఆంగ్లేయ చరిత్రకారులు తమ జాతీయులు చేసిన దండయాత్రల సంగతిని, దోపిళ్ల సంగతిని, పక్షపాత బుద్ధితో కప్పిపుచ్చినారు. టిప్పుసుల్తాను యుద్ధమున మరణింపగా నింగ్లీషువారిచేతబడిన శ్రీరంగపట్టణము నాంగ్ల సైనికులు కొన్నాళ్లపాటు విచ్చలవిడిగా దోచుకొనిరి. దానివలన నా నగరవాసుల కపారమైన నష్టము కలిగెను. దోపిడి సొమ్ములో నాంగ్లేయ సేనాధిపతుల వంతునకు కొన్ని లక్షల రూపాయలు వచ్చెను. శివాజీ చేసిన దండయాత్రల యందాతని సైనికు లిట్టి అన్యాయములు చేయ వీలులేకుండ వివిధములైన కట్టుబాట్లు చేయబడెను. యుద్ధానంతరముగాని,

దండయాత్రల యందుగాని శివాజీ ముందుగా నగరములోని ధనికులైన వర్తకులను బిలిచి కొంత సొమ్ము నష్టపరిహారముగా నివ్వవలసినదని కోరును. అట్లు చేయనిరాకరించిన నప్పుడే అతడు నగరములను కొల్లగొనును. అప్పుడుకూడా రైతుల యిండ్లు వాకిండ్లుగాని, పంటలుగాని నష్టపరచుట కతడిష్టపడడు. యుద్ధములందును, దండయాత్రలయందును కొల్లగొనినప్పుడు సైనికు లెవరిచేతికి దొరికినది వారు దోచుకొని హరించుటకు వీలులేదు. వారికి దొరికినదెల్ల పై యధికారులకు వశపరుపవలసియుండిరి. దండయాత్రలకు బోవు ప్రతి సైనికునికిని అతని స్వంత వస్తువులపట్టిక యొకటి ఇవ్వబడుచుండును. యుద్ధానంతరముగాని, దండయాత్రానంతరముగాని ఆ పట్టికలోని వస్తువులుగాక, అతని దగ్గరనున్న తక్కిన వస్తువులెల్ల నతడు సర్కారునకు వశపరుప వలసినదే. అట్లు చేయక మోసగించినవారు శిక్షింపబడుచుండిరి.

శివాజీ తన సైనికులను తన బిడ్డలవలె జూచుకొనుచు వారి కష్టసుఖములను కనిపెట్టి వారిని కాపాడుచుండెను. యుద్ధములందు మరణించినవారి కుటుంబముల కుపకార వేతనముల నిచ్చి పోషించుచుండెను. గాయపడి పట్టుబడిన శత్రు సైనికులపట్లకూడా అతడు దయగలిగి వారికి చికత్సచేయించి తరువాత విడిచిపుచ్చును.

శివాజీ ఏ యుద్ధముచేసినను, ఏకార్య మొనరించినను ఆతని ప్రధానలక్ష్యము స్వధర్మ, స్వరాజ్య సంస్థాపనమే. అతడందుకొరకు దీక్షవహించి, స్వార్థమును త్యజించి, కష్టసుఖములను లెక్కసేయక అహోరాత్రములు పాటుపడుచుండెను.

ఆహారవిహారము లందతడు పాటించు కఠిన నియమములనుజూచి విదేశీయు లాశ్చర్యపడుచుండిరేగాని, అవియెల్ల ఆయన కార్య దీక్షలోని భాగమని గుర్తింపరైరి. ఇట్లే శివాజీ జీవితమును, చర్యలను విమర్శించిన ఆంగ్లేయ చరిత్రకారులును, ఆయా కార్యములను కేవలము తన స్వార్థముకొరకు గాక తాను పరమార్థమని ఎంచిన లక్ష్యములను సాధించుటకొరకే అతడా యా కార్యములను చేసియుండెనను విషయమును గమనింప లేదు.

ఆంగ్లేయచరిత్రకారులవలెను, వారి ఈ యభిప్రాయము లను అనుకరించు ఇతర చరిత్రకారులవలె గాక, శ్రీ లక్ష్మణ రావు పంతులుగారు శివాజీ జీవితమును స్వభావమును శీల మును పైన చెప్పిన దృష్టితో పరిశీలించి వాని మంచి చెడుగు లను నిష్పక్షపాతముగా చర్చించి యున్నారు.

బెజవాడ,
11—9—47.

ఇట్లు,
దిగవల్లి వేంకట శివరావు

